

Date: 23rd August-2026

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA INNOVATSION METODLARDAN
FOYDALANISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Mirzayeva Sharofat Egamnazarovna

“Tabiiy va aniq fanlar”ga ixtisoslashtirilgan

S.H.Sirojiddinov nomidagi Respublika

akademik litseyi ona tili va adabiyot

fani bosh o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili va adabiyot fanini o‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning ta‘lim sifatiga ta‘siri tahlil qilinadi. Maqolada an‘anaviy o‘qitish usullari bilan zamonaviy innovatsion yondashuvlar qiyoslanib, ularning o‘quvchilar nutq madaniyati, mustaqil fikrlash qobiliyati va ijodiy salohiyatini rivojlantirishdagi o‘rni ochib beriladi. Tadqiqot davomida klaster, insert, venn diagrammasi, aqliy hujum, loyihalash usuli kabi metodlarning amaliy qo‘llanilishi misollar asosida yoritiladi. Xulosa qismida ona tili va adabiyot ta‘limini takomillashtirish yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: ona tili, adabiyot ta‘limi, innovatsion metodlar, interfaol ta‘lim, pedagogik texnologiya, klaster usuli, tanqidiy fikrlash, nutq madaniyati, ijodiy faoliyat, kompetensiyaviy yondashuv.

Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchining bilim olish jarayonidagi faolligi, mustaqil fikrlash va amaliy ko‘nikmalarni egallash darajasi eng muhim mezonlardan biriga aylandi. Ona tili va adabiyot fani esa nafaqat til qonuniyatlarini o‘rgatish, balki milliy qadriyatlarni singdirish, nutq madaniyatini shakllantirish va estetik didni tarbiyalash vazifasini ham bajaradi. Shu sababli ushbu fanni o‘qitishda qo‘llaniladigan metodlarning zamon talablariga mos bo‘lishi alohida ahamiyat kasb etadi.

An‘anaviy ta‘lim tizimida o‘qituvchi asosiy ma‘lumot manbai sifatida namoyon bo‘lib, o‘quvchi ko‘pincha passiv tinglovchi ro‘lida qoladi. Bunday yondashuv o‘quvchining mustaqil fikrlash, tahlil qilish va o‘z fikrini asoslab bera olish qobiliyatini to‘liq rivojlantirmaydi. Innovatsion metodlar esa o‘quvchini ta‘lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, unda tanqidiy fikrlash, jamoada ishlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi — ona tili va adabiyot darslarida qo‘llanilayotgan innovatsion metodlarning mohiyatini ochib berish, ularning samaradorligini asoslash va amaliyotda qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Ta‘lim jarayonida innovatsion metodlarning qo‘llanilishi mavzusi ko‘plab pedagog va metodistlarning tadqiqot ob‘ektiga aylangan. O‘zbek pedagogika fanida bu boradagi tadqiqotlar so‘nggi yillarda faollashgan bo‘lib, ular asosan interfaol ta‘lim texnologiyalarini milliy ta‘lim tizimiga moslashtirish masalalariga bag‘ishlangan.



Date: 23rd August-2026



Bir qator mahalliy metodistlarning ishlarida ona tili darslarida klaster, insert va sinkveyn usullaridan foydalanish o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish va nutqini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan. Adabiyot ta'limi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda esa badiiy asarni tahlil qilishda "Venn diagrammasi" va "T-jadval" kabi grafik tashkil etuvchilardan foydalanish o'quvchilarning qahramonlar xarakterini qiyoslash va asar g'oyasini chuqurroq anglashiga yordam berishi ta'kidlangan.

Xorijiy pedagogika tajribasida, xususan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi (RWCT) doirasida ishlab chiqilgan metodlar dunyoning ko'plab mamlakatlarida til va adabiyot ta'limida keng qo'llanilib kelinmoqda. Ushbu texnologiyaning "chaqirish, anglab yetish, mulohaza yuritish" bosqichlaridan iborat tuzilishi o'quvchining bilim olish jarayonini bosqichma-bosqich va ongli tarzda kechishini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, innovatsion metodlarni qo'llashda ba'zi qiyinchiliklar ham mavjud: o'qituvchilarning metodlarni yuzaki qo'llashi, dars vaqtining cheklanganligi va har bir mavzuga metodni to'g'ri tanlash masalasi hozirgacha to'liq yechilmagan muammolar sirasiga kiradi. Aynan shu bo'shliq mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Innovatsion metod — bu o'quvchining faolligini oshirishga, mustaqil fikrlash va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan, an'anaviy tushuntirish-eslab qolish usulidan farqli o'quv-tarbiya usulidir. Ona tili va adabiyot ta'limida qo'llaniladigan innovatsion metodlarni shartli ravishda quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin: Grafik tashkil etuvchi metodlar — klaster, T-jadval, Venn diagrammasi, tushunchalar tahlili; Interfaol muhokama metodlari — aqliy hujum, "Insert" texnikasi, "Bahs-munozara", "Debat"; Ijodiy-loyihaviy metodlar — loyihalash usuli, rolli o'yinlar, sinkveyn yozish; Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan metodlar — taqdimotlar, elektron testlar, interaktiv taxta materiallari.

Ona tili darslarida grammatik mavzularni o'zlashtirishda "klaster" usuli samarali natija beradi. Masalan, "Ot" so'z turkumi mavzusini o'rganishda o'quvchilar doska markaziga asosiy tushunchani yozib, undan kelib chiqadigan barcha grammatik xususiyatlarni (son, kelishik, egalik va h.k.) shoxobchalar shaklida tarqatadilar. Bu usul o'quvchiga mavzuni tizimli tarzda, o'zaro bog'liqlikda ko'rish imkonini beradi.

"Insert" texnikasi esa matn bilan ishlashda qo'llaniladi: o'quvchilar matnni o'qish jarayonida ma'lum belgilar ("bilaman", "yangi ma'lumot", "shubhaliman", "aniqlashtirish kerak") qo'yib chiqadilar. Bu usul o'quvchining matnga ongli munosabatda bo'lishini ta'minlaydi va o'qish savodxonligini oshiradi.

Badiiy asarni tahlil qilishda "Venn diagrammasi" ikki qahramon yoki ikki asarni qiyosiy tahlil qilishda qo'l keladi. Masalan, ikki asar qahramonining o'xshash va farqli jihatlarini aniqlashda o'quvchilar ikkita kesishuvchi doiralardan foydalanib, umumiy va o'ziga xos xususiyatlarni belgilaydilar.

Date: 23rd August-2026

"Sinkveyn" — besh qatordan iborat she'riy shakl bo'lib, o'quvchi asar qahramoni yoki mavzusi haqidagi fikrini qisqa va lo'nda tarzda ifodalashga o'rgatadi. Bu usul o'quvchining ijodiy va tahliliy fikrlashini bir vaqtda rivojlantiradi.

"Rolli o'yinlar" metodi orqali o'quvchilar asar qahramonlari nomidan so'zlab, ularning ichki dunyosini his qilishga harakat qiladilar. Bu esa asarni shunchaki o'qib chiqish emas, balki uni his qilib, "yashab" o'rganishga imkon yaratadi.

Innovatsion metodlarning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining mahoratiga bog'liq. O'qituvchi metodni tanlashda dars mavzusi, o'quvchilar yoshi va sinf xususiyatlarini hisobga olishi lozim. Har qanday metod o'z-o'zidan natija bermaydi — uni to'g'ri tashkil etish, dars maqsadiga moslashtirish va vaqtni oqilona taqsimlash muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Ona tili va adabiyot fanini o'qitishda innovatsion metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilim sifatini oshirish bilan bir qatorda ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, ijodiy yondashish va nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Klaster, insert, Venn diagrammasi, sinkveyn, rolli o'yinlar kabi metodlar o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyektiga aylantiradi va an'anaviy ta'limning cheklovlarini bartaraf etishga yordam beradi.

Shu bilan birga, innovatsion metodlarni qo'llashda mexanik yondashuvdan qochish, har bir metodni dars maqsadi va mazmuniga mos ravishda tanlash zarur. Kelgusida ushbu sohada o'qituvchilarning metodik saviyasini oshirish, zamonaviy metodlar bo'yicha amaliy seminar va treninglar tashkil etish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardayev A.X. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Iste'dod, 2018.
3. G'ulomov P., Nishonova M. Ona tili o'qitish metodikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Sattorov A. Adabiyot ta'limida zamonaviy metodlar. — Toshkent: Ma'naviyat, 2021.
5. Karimov I.O'. Milliy istiqlol mafkurasi va ta'lim-tarbiya masalalari. — Toshkent: O'zbekiston, 2017.
6. Xolmatova M. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi va uning ta'limdagi o'rni // Xalq ta'limi jurnali. — 2022. — №3. — B. 45-52.
7. Steele J.L., Meredith K.S., Temple C. Reading and Writing for Critical Thinking Project. — RWCT International Consortium, 2000.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. — 2021.

